

Filosofie jako experiment

Filosofie je vlastně první experimentální disciplína, i když tak zajisté nebyla koncipována a také si tak ani na počátku, ani dlouho později nerozuměla. Její experimentální charakter byl (a nadále je) založen na vynálezu pojmů a pojmovosti (což ovšem nemůžeme chápat redukovatě jako vynález technický, tj. týkající se pouze techniky myšlení). Podstatou experimentu je co nejpřesněji rozvrhnout (a nahlédnout) okolnosti, za kterých experiment podnikáme, a pak udělat něco nového, něco navíc, o čem nevíme, k čemu to v daných okolnostech povede. Experiment se provádí tedy zcela záměrně, s dobrou znalostí okolností, za nichž se provádí, ale již s jakousi preformovaností výsledku. Proto se také ve vědách často mluví o experimentu crucis nebo o kladení otázek přírodě. Příroda zajisté nemůže odpovídat verbálně, nýbrž jen ano – ne. Ona preformovanost spočívá v tom, že sice nevíme, zda ano či spíše ne, ale experiment nastavíme tak, že – pokud dohlédáme – jiné než tyto dvě možnosti nepřipadají v úvahu. Protože se však může stát, že odpověď nebude ani ano, ani ne, a nám se bude zprvu zdát, že je tudíž nesmyslná, což nás nutně kmusí přivést k závěru, že chyba je na naší straně (a ne na straně přírody), přijmeme verdikt, že naše otázka byla nesprávně položena, tj. že náš experiment byl nesprávně rozvržen. Ve filosofii je ovšem kontrola nesprávnosti otázek resp. pojmových, pojmově strukturovaných myšlenkových experimentů mnohem nesnadnější, protože i „odpověď“ ano či ne si nakonec musíme dát (zformulovat) sami (i když to nikterak neznamená, že to všechno záleží na nás a že to je eo ipso naprosto subjektivní, tj. libovolné resp. svévolné). Nicméně experimentálnost tím není redukována, nýbrž naopak dosahuje radikálnějších forem a pak i vyšších úrovní.

(Písek, 030610-1.)